Kongres,
Vandaag zouden wij bij elkaar zijn om te bepalen wat ons te doen stond in een situatie waarin de Partijraad meende niet,...de fraktie daarentegen meende wel tot deelneming aan een kabinet te moeten besluiten.
We waren als Partijbestuur van oordeel dat in zo'n ernstige situatie een uitspraak van het hoogste orgaan dat onze partijdemokratie kent, het kongres, dringend en op korte termijn noodzakelijk was.
De politieke situatie van vandaag wordt gekenmerkt door nieuwe feiten.
Het zijn echter andere nieuwe politieke feiten dan die welke het Partijbestuur deden besluiten U bijeen te roepen voor een buitengewoon kongres. We hadden toen, vorige week woensdag, in ieder geval niet voor ogen dat er vandaag geen sprake meer zou zijn van een ja dan wel een nee tegen regeringsdeelneming.
Zelfs de grootste sceptici onder ons hadden immers nauwelijks kunnen verwachten dat de onredelijkheid van het CDA, het zo onverantwoordelijk omspringen met de dringende wens om nu eindelijk een een regering te vormen, in die kringen zo ver zou gaan.
Want partijgenoten, het is het CDA geweest dat door het innemen van een onverzoenlijke houding het tot stand komen van een progressief koalitiekabinet dezer dagen heeft geblokkeerd.
Het is het CDA geweest dat, welbewust van de risiko's die het nam, de brugfunktie die het eerste kabinet Den Uyl voor verdere samenwerking had, voor de tweede maal - ja, voor de tweede maal, heeft gebruskeerd.
De eerste keer gebeurde dat toen dat kabinet Den Uyl maart van dit jaar op de grondpolitiek door het CDA ten val werd gebracht.
We hebben er nooit een geheim van gemaakt wat de val van dat kabinet voor ons heeft betekend.
Hoe dat gebeuren - vooral omdat het om een voor ons zo wezenlijk punt ging - het langzaam opgebouwde vertrouwen een grote slag heeft toegebracht. We hebben toch de hand uitgestoken naar het CDA en gezegd: wij zeggen niet bij voorbaat nee tegen verdere samenwerking na de verkiezingen.

En wij zijn de verkiezingen ingegaan met twee duidelijke boodschappen naar de kiezers. Wij maakten het totale beleid van het kabinet Den Uyl inzet van de verkiezingen. En we

wilden - als de kiezers ons dat mogelijk zouden maken - doorgaan met een tweede kabinet Den Uyl, met het CDA.
We hebben dat verdedigd. Ook tegen diegenen die ons toen hebben voorspeld dat die samenwerking geen kans van slagen had.
En dat we hier vandaag bij elkaar zijn is er een bewijs van, dat we er iets voor over hebben gehad, voor dat tweede kabinet Den Uyl. Voor die voortgezette samenwerking.
Wij, de Partij van de Arbeid, hadden na de verkiezingen redelijke verlangens. Redelijke verlangens over de zetelverdeling. En over een aantal departementen die we, gelet op de problemen in het verleden en gelet op de verwachtingen van de kiezers, graag in handen zouden willen hebben.
Redelijke verlangens, redelijke eisen.
Gebaseerd op een verkiezingsuitslag waarbij de PvdA haar aanvankelijke achterstand in de opiniepeilingen omzette in een voor ons land ongekende winst van tien zetels.
Tien zetels, terwijl het als winnaar van die verkiezingen gedoodverfde CDA ondanks de schijn van het 'nieuwe' slechts een zetel won.
Een kiezersuitspraak die aan duidelijkheid niets te wensen overliet. Een uitslag die onze redelijke verlangens, onze redelijke eisen rechtvaardigde. Dat vonden niet alleen wij. Dat vond b.v. ook CDA informateur Verdam gelet de bij u allen inmiddels welbekende brief op de laatste dag van ons kongres, zaterdag 15 oktober.
Maar Ed van Thijn stuitte - ondanks dat alles - met zijn redelijke opstelling op een onverzettelijke en onredelijke Van Agt. Een Van Agt die mond vol had over de politieke wil om eruit te komen, maar met daden die daar in de verste verte niet op leken.
Van Thijn heeft in die situatie, na vijf maanden formatie, gemeend een gebaar te moeten maken, omdat we in dit land zo dringend een kabinet nodig hebben. En de pijn te moeten nemen van het niet vervuld zien van onze gerechtvaardigde verlangens.
De pijn om er in te berusten dat de PvdA niet in de sociaal-ekonomische sektor met een 2e minister versterkt zou worden.
In de verkiezingsstrijd ook door het CDA een redelijk verlangen genoemd.

De pijn om de zo belangrijke post van Justitie niet in progressieve handen te zien komen.
De pijn om een zo voortreffelijk beleidsvernieuwer als Jan Pronk op Ontwikkelingssamenwerking te moeten zien verdwijnen. Hij heeft dat alles in de nacht

van maandag 24 oktober op zich genomen.
Hij heeft er, bewust zijn kop voor uitgestoken.
Het Partijbestuur heeft in meerderheid gemeend dat het - binnen de afweging van de mogelijkheden, van de belangen die op het spel stonden en van de opdracht die de kiezers ons op 25 mei hadden gegeven - dat resultaat ook voor haar rekening kon nemen. Zij het - en dat geldt voor alle leden van het Partijbestuur - met de nodige teleurstelling.
De Partijraad van dinsdag 25 oktober kwam tot een andere afweging,
Het Partijbestuur heeft die afweging, dat besluit, natuurlijk geerbiedigd. En heeft er - bij monde van uw voorzitter - in de fraktie voor gepleit dat de gevolgen uit het Partijraadsstandpunt getrokken zouden worden.
De fraktie heet een andere keuze gemaakt.
Het Partijbestuur keurt dat besluit af en vindt het onjuist wat er toen is gebeurd. Daarover hebben we vanochtend gediskussieerd.
Nu zullen we ons moeten beraden wat ons in de gegeven nieuwe situatie te doen staat.
Want wat bijna niemand had verwacht is gisteren toch werkelijkheid geworden. Voor de vierde keer na 25 mei is de formatiepoging afgebroken en voor de vierde keer ligt de oorzaak daarvan bij het CDA.
Daarmee neemt het CDA een zware verantwoordelijkheid op zich.
Vooral tegenover de kiezers want het CDA is wat betreft de uitslag van de 25e mei ziende blind en horende doof gebleken.
Is het ze dan nog niet duidelijk dat de kiezer toen heeft gekozen voor een voortzetting van een progressief beleid , door een tweede kabinet Den Uyl.
Het lijkt er erg op. Zeker ais je moet konstateren dat al in een vroeg stadium van de onderhandelingen Van Agt meende het begrip "progressief kabinet" op zijn politieke index te kunnen zetten.
Het CDA heeft er gisteren nogmaals blijk van gegeven veel, erg veel ondergeschikt te willen maken aan de eigen interne, politieke problemen. Aan de onderlinge twisten van KVP, ARP en CHU. Dat is het CDA naar nu overduidelijk blijkt.

Het was immers hun probleem dat 2 van de 3 fraktieleiders zo nodig het kabinet in moesten. Dat daardoor - dat door het opnemen van en de voormalige oppositieleider Kruisinga en van de driemalig akkoord- weigeraar Andriessen de geloofwaardigheid van

het progressieve karakter van het nieuwe kabinet voor de kiezer wel erg op de toch kwam te staan.
Eigenlijk zou je dan ook uit die hele beschamende gang van zaken twee konklusies kunnen trekken:

Ten eerste dat het CDA nog steeds denkt dat een kabinet kan worden gemaakt door handjeklap in een achterkamertje. Ik herinner in dat opzicht aan mijn uitspraak op ons kongres van januari. Het CDA is nog steeds niet veel meer dan de KVP geflankeerd door twee andere partijen.
En ten tweede geeft het CDA kennelijk voorrang aan de oplossing van de eigen problemen dan aan het in samenwerking met ons aanpakken van de grote maatschappelijke problemen waarvoor we de komende jaren staan.
Hun optreden wordt meer bepaald door machtsdenken dan door het op basis van redelijkheid en overleg tot stand brengen van een progressieve regering.
Ondanks alle mooie woorden ontbrak en ontbreekt bij het CDA kennelijk de politieke wil voor verdere samenwerking met de progressieven.
Naast de offers die wij voor de samenwerking hebben gebarcht, is het kennelijk een te groot offer om de heer Andriessen buiten het kabinet te houden en om de CDA-er Lubbers binnen te houden.
Daarop laat men in die kring de formatiepoging in het zicht van de haven stranden. Over verantwoordelijke politiek gesproken.
Om over de behoefte aan polarisatie maar te zwijgen.
De Partij van de Arbeid steunt Joop den Uyl die als formateur een ongeloofwaardige invulling door het opnemen van sommige CDA-ers voor een tweede kabinet Den Uyl niet heeft willen, niet heeft kunnen aanvaarden. Den Uyl, die door zijn optreden hopelijk al die politieke waarzeggers die in de weekbladen schreven dat de PvdA tegen elke prijs wilde regeren, dat die PvdA de politieke vernieuwing van de jaren zeventig al in de mottenballen had gezet, tot beter inzicht heeft gebracht.
Want dat we niet gelijk nee tegen regeren hebben gezegd is zo begrijpelijk.

Sterker nog, is zo noodzakelijk. Er staan immers zulke belangrijke zaken op het spel. Er moesten steeds opnieuw weer belangrijke afwegingen worden gemaakt tussen voor en

tegen.
De afweging bijvoorbeeld of we in staat zouden zijn de onderwijsvernieuweing van Jos van Kemenade door de zetten. Of in het onderwijs extra aandacht besteed blijft worden aan kinderen met de kleinste kansen of dat het onderwijs vooral weer gericht gaat worden op prestaties.

Of we, 2 weken geleden hebben we de noodzaak daarvan nog in ons beginselprogramma vasteglegd, eindelijk verder kunnen werken aan een gelijkwaardige positie voor vrouwen in de maatschappij.
Daaraanwerken, tegen alle verdrukking en rechtse krachten in. Dat moet - als het even kan - worden voortgezet.
Of de abortus nu eindelijk wel of niet goed geregeld zal gaan worden. De afweging of we wel of niet in staat zouden zijn de kleine vrijheden van gewone mensen in dit land te beschermen tegen de diktatuur van de moraliteit en de kleinburgelijkheid.
Of we de akoorden voor vernieuwingen in de maatschappij , die nu op papier zijn vastgelegd ook in de praktijk zullen kunnen gaan doorvoeren, Die afwegingen moesten we maken, uitlopend in het onontkoombare dilemma, regeren wij of regeert een konservatief kabinet.
Dat was, dat is de keuze.
Maar nog steeds regeren socialisten niet tegen iedere prijs. Nog steeds regeren socialisten alleen als er redelijke garanties zijn voor de herkenbaarheid van hun beleid. Voor bevestiging van het beeld dat ze bij de kiezers hebben opgebouwd. Als de voornemens en ook de samenstelling van het kabinet daar voldoende waarborgen voor geven, als de geloofwaardigheid naar de kiezers is veiliggesteld.
In de huidige situatie, in de onderhandelingen met het CDA is gebleken dat die voorwaarden ontbreken. Er is op dit moment, onder deze omstandigheden in een kabinet geen uitzicht op een voortzetting van die samenwerking. We moeten dat ook in de komende dagen geen kostbare tijd verknoeien met informatiepogingen die er op uit zijn, na alles wat er in de afgelopen 5 maanden is gebeurd, die mogelijkheden nogmaals te onderzoeken.
Die informatiepogingen zullen gedoemd zijn te mislukken. Omdat de uitgangspunten voor het slagen daarvan bij het CDA niet aanwezig zijn.

Maar ook de suggestie dat nu gestreefd zou moeten worden naar een rekonstruktie van

het demissionaire kabinet Den Uyl, dat zou moeten regeren tot aan vervroegde verkiezingen, is niet realistisch.
Zo'n rekonstruktie zou niet alleen voorbijgaan aan de uitspraak van de kiezers. Ook zouden we dan weer precies dezelfde onoplosbare problemen stuitten als waarop deze formatie nu juist is stukgelopen.
Betekent dat dat de PvdA nu zonder meer voor de oppositie heeft gekozen? Niets is minder waar. Wij willen regeren. Wij zien dat als de opdracht die we van de kiezers hebben meegekregen. Maar die opdracht hield twee dingen in. Regeren en een progressief beleid uitvoeren. Dat was de kiezersuitspraak. Dat was de richting die de kiezers hebben gegegven.
Dat mag niet vergeten worden. Nu niet en niet in de komende tijd.
De PvdA wil, als er geen andere mogelijkheden blijken te bestaan, op basis van het nu gesloten programakkoord een kabinet vormen.
De PvdA is ervan doordrongen dat dat is wat de kiezers van haar verlangen. Wie aan die kiezerswil voorbijgaat zal daarvoor betalen.
De rekening zal meneer Van Agt niet meevallen.